

Bibliopolium

Emődi András*
Nagyvárad

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület legkorábbi naptárai, kalendáriumai

A partiumi reformátusok az 1920-as évek elejétől kezdve szinte minden karácsony előtt kézbe vehették a következő esztendőre szóló, jelenleg *Református Kalendárium* címet viselő kiadványt, amely mindenkori célját és a hagyományokat követve naptári, továbbá név- és címtári részeket, névnapok betűsoros jegyzékeit, évfordulókat, korábban vásárjegyzékeket, csillagászati adatokat, mértéktáblázatokat, állategészségügyi és alapvető mezőgazdasági ismereteket, postai és távirdai díjszabásokat, apróbb érdekességeket, kuriózumokat, nem utolsósorban rövid ismeretterjesztő, egyháztörténeti és a református hitet erősítő írásokat közölt. Az aktuális családi események bejegyzésére szolgáltak az e célra üresen hagyott, általában vonalazott lapok.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület (KRE) megalakulása és állami elismertetése, mint köztudott, meglehetősen rögzös út volt, amelyen vezető aktorai 1920-ban indultak el. A folyamat fontos állomása Sulyok István püspök 1926. május 16-i hivatalos eskütétele volt, és ha nem is teljes értékű, de legalább hallgatólagos elismerése volt ez az aktus az új egyházkerület létjogosultságának, megalakulásának.¹ Alig egy hónap elteltével szerkeszteni kezdték a *Református Árvaházi Képes Naptár* legelső, 1927-re szóló kötetét, s e naptárat, illetve kalendáriumot a köztudat és a vonatkozó irodalom a kerület legelső, hivatalos naptáraként tartja számon. A KRE korai sajtóanyagának és a retrospektív bibliográfiának tüzetes átfésülése némileg árnyalta ezt a vélekedést, és bizonyossá tette, hogy előzményekkel is számolnunk kell. Az alábbiakban időrendben adjuk közre a részben eddig

* Emődi András (Nagyvárad, 1970) szülővárosában érettségizett, majd 1992 és 2000 között az egi Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola történelem–földrajz és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem földrajz szakán szerzett oklevelet. 1998-tól 2012-ig a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség Műemlékkönyvtárának és Levéltárának volt könyvtárosa és levéltárosa, jelenleg a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Levéltárában dolgozik.

¹ A folyamat állomásait részletesen ld. Straub (Rácz) Etelka: A Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulása (1920–1939). In: Emődi András (szerk.): *KRE 100. Tanulmányok a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulásának századik évfordulójára*. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad 2021, 44–190.

is ismert és az újonnan összegyűjtött adatainkat. A felhasznált sajtótermékek a következők:

Egyházi és Iskolai Szemle (1921–1926). Nagyváradon kéthetenként megjelenő lap, az alakulóban lévő KRE szócsöve, gyakorlatilag (fél)hivatalos sajtóorgánuma (a továbbiakban *EISZ*).²

Református Híradó (1921–1944). Nagyváradon hetente megjelenő vallásos irányultságú néplap, amelyet a református egyházközség adott ki (a továbbiakban *RH*).³

Reformátusok Lapja (1927–1941). A KRE Nagyváradon megjelenő hivatalos közlönye, hetilapja (a továbbiakban *RL*).⁴

1922

1920 után a Románia új határain belül tevékenykedő református lelképásztorok kiváltak az addigi országos hatáskörű, 1907-ben alapított Országos Református Lelkészegyesület (ORLE) kötelékéből, és elsősorban a történeti erdélyi részen szolgáló tagok részvételével alakították meg saját egyesületüket, a Romániai Református Lelkészegyesületet. 1921 júliusában elhatározták egy 160 oldalas terjedelmű naptár kiadását Árkossy Jenő nyárádszeredai lelkész szerkesztésében.⁵ A lelkészegyesület kiadványa *Magyarok Naptára* címmel látott napvilágot, és ma már abszolút ritkaságnak számít. Tudomásunk szerint egyetlen hozzáférhető közgyűjteményi példányát az Országos Széchényi Könyvtár őrzi. A romániai magyar könyvtermelés alapvető bibliográfiái nem jegyezték,⁶ és a köteles példányoknak otthont adó Kolozsvári Egyetemi Könyvtár cédulakatalógusában sem szerepel. A nagyvárad református néplap, az *RH* egyik év eleji számában adott hírt a *Magyarok Naptára 1922-évre* megjelenéséről, amelyből a váradolaszi gyülekezet is kapott egy csomaggal, és megvásárlását melegen ajánlotta más egyházközségeknek

² Emódi András: *Az Egyházi és Iskolai Szemle (Nagyvárad) repertórium (1921–1926)*. Megjelenés előtt.

³ Digitalizált évfolyamait ld. Református Híradó. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=hir&cid=1241> (2023. szept. 5.).

⁴ A lap digitalizálása folyamatban van, leendő lelőhelye: Reformátusok Lapja 1927–1941. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=hir&cid=1248> (2023. szept. 5.)

⁵ Felhívás a lelkészegyesület tagjaihoz. In: *Református Szemle* 14. (1921/14–15), 150.

⁶ György Lajos: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919–1924*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Cluj–Kolozsvár 1925. Ferenczi Miklós: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1928 év. Pótlásokkal az 1919–1928. évekről*. Erdélyi Tudományos Füzetek 31. Különnyomat az Erdélyi Irodalmi Szemle 1929. 3–4. füzetéből. Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár 1929. Monok István: *Magyar könyvtermelés Romániában 1919–1940. I. kötet. Könyvek és egyéb nyomtatványok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest 1997.

is.⁷ Ugyanakkor megemlékezett a szatmárnémeti kiadású (nem kerületi szintű!) *Protestáns Naptár*ról is. Úgy tűnik tehát, hogy a lelkészegyesület új, erdélyi naptára 1922-ben mindenképpen eljutott a KRE egyházközsegeinek egy részébe.

1923

Az RH 1922 őszén keretes hirdetésben tájékoztatta olvasóit először a *Magyarok Naptára*, majd helyesbítve a *Magyar Református Naptár* közelgő megjelenéséről.⁸ Amint sokat sejtetően írták, a lelkészi hivatalokban, a könyvkereskedésekben és a KRE hivatalos kiadójának számító Béres Károly-féle nyomdában is kapható lesz.⁹ Rövidesen pontos tájékoztatást adott e naptár mibenlétéről:

„*Magyar Református Naptár*. Nyomdánk áldozatkész tulajdonosa ezen a címen jelenteti meg azt a naptárt, amely tulajdonképpen a Református Lelkészegyesület múltévi *Magyarok Naptára*-nak szellemi leszármazottja.”¹⁰

Tehát a Nagyváradon nyomtatott és a lelkészi hivatalok útján terjeszteni kívánt naptár jövedelmének fele a megfogalmazott szándék szerint a lelkészegyesületé, másik fele iskolai célokat fog szolgálni. Ugyanezen a napon az *EIS* egy felhívás keretében egész pontosan adatolta a megjelenés körülményeit:

„Lelkészegyesületünket az 1923. évre szóló naptár kiadásában közbejött akadályok meggátolták. Reánk lelkészekre kiváltképpen nem lehet közömbös az, hogy népünk kezébe milyen szellemű naptárak kerülnek. Ezeknek a nagyfontosságú érdekeknek parancsszavára az ilyen vállalkozáshoz szükséges idő utolsó pillanatában átvettük a Magyarok Naptára részére gyűlt anyagot és a naptárt *Magyar Református Naptár* címen folyó évi november hó első felében Nagyváradon, a kálvinizmusért folytatott hitviták e szentelt földjén, megjelentetjük. Kinyomtatására Béres Károly nyomdatulajdonos presbyter-társunk vállalkozott [...]”¹¹

A naptár kiállításának és külsínyének bemutatását követően a felhívás aláírói Árkossy Jenő nyárádszeredai lelképásztor, Csernák Béla nagyváradai lelképásztor-esperes,¹² Kádár Géza zilahi lelképásztor, Nagy Vilmos nagyváradai tanítónő-

⁷ RH II. évf. 1. sz. (1922. jan. 7.), 5.

⁸ RH II. évf. 39. sz. (1922. szept. 30.), 9. RH II. évf. 41. sz. (1922. okt. 14.), 2.

⁹ A KRE összes kiadványát, sajtótermékeit, naptárait, könyvsorozatait, nyomtatott közgyűlési jegyzőkönyveit, hivatali nyomtatványait, nem utolsósorban a református iskolai tankönyvek zömét 1921 után a nagyváradai illetőségű Béres Károly nyomdájában állították elő. A tipográfia, bár mindvégig magánvállalkozás volt, és nem került a református egyház tulajdonába, 1931-től a Kálvin Nyomda nevet vette fel.

¹⁰ RH II. évf. 42. sz. (1922. okt. 21.), 3.

¹¹ *EIS* II. évf. 21. sz. (1922. okt. 21.), 3.

¹² Az RH kiadója és szerkesztője Csernák Béla volt.

képző-intézeti igazgató, valamint Tarnóczi Lajos bihari lelkipásztor voltak.¹³ November elején a naptár elhagyta a nyomdát, a hír szerint „a *Magyar Református Naptár* [...] a Református Lelkészegyesület múlt évi naptárát helyettesítő kalendárium [...]”.¹⁴

Keretes hirdetmény
(*Egyházi és Iskolai Szemle* – 1922. november)

Értesítés.

Tisztelettel tudatom a Nagytiszteletű Lelkész urakkal, hogy a **Magyar Református Naptár** teljesen elfogyott.

A 10.000 példány kevésnek bizonyult és egyelőre nem tehetek eleget további megrendeléseknek.

Szükségesnek látszik második kiadás nyomtatása, ezt azonban csak úgy készíthetem, ha legalább háromezer példány rendelése biztosíthatnák.

Fölkérem azért a Nagytiszteletű Lelkész urakat, a még szükséges példányok számát postafordultával közölni méltóztatassanak.

A második kiadás legkésőbb újra expedálva lenne.

Hálásan köszönve meg szíves támogatásukat, vagyok teljes tisztelettel

Béres Károly,
nyomdatulajdonos.

Értesítés
(*Egyházi és Iskolai Szemle* – 1922. december)

Az *EIS* rövid kivonatban közölte a naptár tartalmát is. Bevezető cikket Kecskeméthy István kolozsvári teológiai professzor, a lelkészegyesület elnöke írta *A mi naptárunk* címmel. A naptár vegyesen, erdélyi és nagyváradi (partiumi) érdekeltségű írásokat közölt a megszokott naptári tartalom mellett.¹⁵ Névtári része nem volt, viszont „méltó köntös a naptár gyönyörű kétszínnyomású címlapja, amelyet a Nagyvárad-újvárosi templom művészi rajza ékesít”. Béres Károly nyomdája nyomtatta ki 10 000 példányban, előzetesen 8000 példányt rendeltek. Rövidesen az *RH* is hírt adott a 102 oldalas kalendárium megjelenéséről, amely akkor már kapható volt, a lelkészi hivatalokban.¹⁶ Ára 8 lej volt, „tehát olcsóbb minden figyelembe vehető naptárnál”. Egy hét múlva már tömeges utánrendelésről tudósítottak,¹⁷ december elejére pedig a Béres-nyomda már kifogyott a raktári példányokból.

A kalendáriumról „más felekezeti atyánkfiai is a legnagyobb elismeréssel emlékeznek” meg, írta a sajtó.¹⁸ Béres

¹³ Az *EIS* Tarnóczi Lajos szerkesztésében indult el.

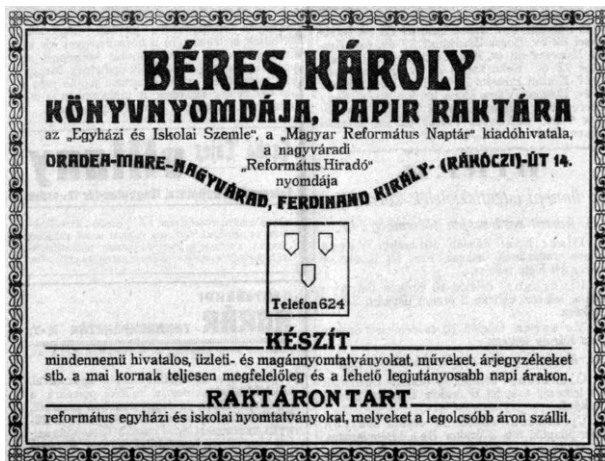
¹⁴ *EIS* II. évf. 22. sz. (1922. nov. 4.), 4–5.

¹⁵ Kecskeméthy István írása mellett találjuk többek között Szombati-Szabó István újévi köszöntőjét, Nagy Károly és Sulyok István püspökök életrajzát Nagy Vilmostól, Szabolcska Mihály verseit, Szabolcska László megemlékezését Petőfiről. A nagyenyedi kollégium 300 éves jubileumáról és a nagyváradi tanítóképző intézetről és polgári leányiskoláról is megemlékeztek a naptárban.

¹⁶ *RH* II. évf. 46. sz. (1922. nov. 18.), 2.

¹⁷ *RH* II. évf. 47. sz. (1922. nov. 25.), 4.

¹⁸ *RH* II. évf. 49. sz. (1922. dec. 9.), 4.

Béres Károly nyomdájának reklámja
(*Egyházi és Iskolai Szemle* – 1922. december)

lendárium az 1922. esztendő végén jelent meg a Romániai Református Lelkészegyesület és a nagyváradi Béres Károly-féle református nyomda közös kiadásában, ennek viszont ma már egyetlen fennmaradt példányát sem ismerjük. Ez a kiadvány nem szerepel György Lajos és Monoki István bibliográfiáiban, és az elérhető közkönyvtári katalógusokban is hasztalan kerestük. A szétküldött példányok egy része nyilván az erdélyi egyházkerületbe jutott.

Úgy tűnik, hogy Béres Károly hosszú távra tervezett, ugyanis már 1922 végén, majd 1923 tavaszán is úgy tüntette fel nyomdáját az *RH* reklámdoldalán, mint amely „az »Egyházi és Iskolai Szemle« és a »Magyar Református Naptár« kiadóhivatala”.²⁰ Feltételezzük, hogy a helyét kereső KRE saját pozícióit is kívánta erősíteni a naptár Nagyváradon történő kiadásával.

1924

Az *RH* egyik 1923-as nyár végi számában a következőket olvashatjuk:

„Erdély és Királyhágómellék református írói a *Református Egyház Naptárával* ajándékozzák meg híveinket a jövő 1924. évre. Közre munkálnak e naptár megalkotásában a két egyházkerület hivatalos vezetői is, amennyiben a naptár keretében bocsátják közre az egyházak és iskolák legújabb névtárát is, amelyre a változott viszonyok között oly égető szükség van. A naptár létesítése érdekében Csernák Béla kereste meg úgy az erdélyieket, akiknek igazgatótanácsa Péter Károly titkárt bízta meg a munkában való részvétellel, mint a szatmári lelkésztestvéreket, akik élükön Bélteky Lajossal, az általuk szerkesztett *Protestáns Naptár* helyett a *Reformá-*

¹⁹ *EIS* II. évf. 24. sz. (1922. dec. 02.), 4. és *EIS* II. évf. 25–26. sz. (1922. dec. 16.), 5.

²⁰ *RH* II. évf. 51.sz. (1922. dec. 23.), 8. *RH* III. évf. 13. sz. (1923. márc. 31.), 6.

Károly már korábban felvetette egy második kiadás nyomtatását, és feltételként további 3000 példány rendelését szabta meg, az ötlet azonban rövidesen lekerült a napirendről.¹⁹ Az *RH* 1923 márciusának derekáig még hirdette a már csak korlátozott számban rendelkezésre álló kiadványt, vélhetően a megrendelt és még át nem vett példányokat.

Tehát a *Magyar Református Naptár az 1923. évre* című ka-

tus Naptár kiadásával járó teendőket végezni készek. A közös alkotást kísérje Isten áldása[...].”²¹

BÉRES KÁROLY
 könyvnyomda, könyv- és papirkereskedése
 a Királyhágómelléki Református
 Egyházkerület Vallástani kézikönyv-
 veinek kiadója és főszerkesztője
ORADEA-MARE
NAGYVÁRAD
 Bulevardul Regele Ferdinand (Rákóczi-út) 14.

Az összes református elemi iskolákban használandó vallástani- és tankönyvek, iskolai nyomtatványok, írószerek, füzetek, síb. legolcsóbb beszerzési forrása. A mt. iskoláknak és Tanító uraknak 10% árengedmény. — Az Egyházkerületi Főjegyzői hivatal által megállapított tankönyvjegyzéket a közel napokban expedálni fogom.

Béres Károly
 könyvnyomdájának reklámja
 (*Egyházi és Iskolai Szemle* – 1924. augusztus)

Károly nyomtatta ki a Kecskeméthy István, Vásárhelyi János és K. Tompa Arthur szerkesztette *Konfirmációi Emlékkönyvet*, tehát az aktív együttműködés nem lankadt az erdélyi kerület meghatározó teológusaival, a missziói mozgalommal és a lelkészegyesülettel.

Az 1924. évről szóló, 112 lapos terjedelmű naptárat végül a lelkészegyesület adta ki Árkossy Jenő és Gergely Ferenc szerkesztésében, *Magyarok Naptára az 1924-ik szökő évről* címmel. A naptár a marosvásárhelyi Concordia nyomdában készült el valószínűleg 1923 végére. Királyhágómelléket érintő vonatkozásai és tartalma nem volt.

A szándékot az *EIS*-ben megjelent rövid hír is megerősítette,²² és november elején tették közzé a bejelentést, hogy a szatmári *Protestáns Naptár* valóban nem fog megjelenni, viszont a lelkészegyesület tervezett naptárát talán sikerül elkészíteni.²³ Végül karácsony előtt maga Béres Károly értesítette a református olvasóközönséget a *Magyar Református Naptár az 1924. évről* kiadásának elmaradásáról, és az addigi előfizetőket Árkossy Jenő nyárádszeredai lelkészhez irányította. Sokatmondó az értesítvény indoklásának ez a passzusa: „Sajnálattal értesítem a mélyen tisztelt rendelő urakat, különösen akik miatt a nevezett naptárt 1924-re nem adtuk ki [...]”²⁴ Feltételezzük, hogy az előfizetési díjak késlekedése okozta a terv meghiúsulását, ugyanis nemsokára, 1924 márciusában²⁵ Béres

²¹ RH III. évf. 32. sz. (1923. aug. 11.), 3.

²² *EIS* III. évf. 16. sz. (1923. aug. 11.), 5.

²³ *EIS* III. évf. 22. sz. (1923. nov. 3.), 5.

²⁴ *EIS* III. évf. 25. sz. (1923. dec. 15.), 3.

²⁵ *EIS* IV. évf. 5. sz. (1924. márc. 8.), 4–5. és *EIS* IV. évf. 7. sz. (1924. ápr. 5.), 4–5.

Közjáték

1924. március 20-án az Erdélyi Református Egyházkerület igazgatótanácsa az egyesületekről és jogi személyekről szóló állami törvényre hivatkozva határozta el a lelkészegyesület feloszlását. Az egyesület a június 11-re összehívott közgyűlésén végül úgy határozott, hogy folytatja munkáját, és vagyoni alapjait átmenti a KRE területére, ahol nem volt érvényes az erdélyi határozat, egyesületi tagok pedig ott is szép számmal voltak.²⁶ Július 12-től az *Egyházi és Iskolai Szemle* önálló rovatot, illetve mellékletet biztosított az újjászületett egyesületnek *Lelkészegyesület* névvel, amely az előfizetési díjak elmaradozása és késedelmes beérkezése miatt utoljára az 1924. november 15-i szám mellékleteként jelent meg.

1925

1924 nyarán a KRE önálló naptár kiadásának gondolatával állt elő: *Református Árvaházi Naptár* címmel Csernák Béla és Debreczeni István szerkesztésében „határozott vallásos tartalmú, evangéliumi szellemű református naptár” megjelentetését harangozták be, amelynek mindenkori jövedelmeit az 1923. október 31-én megnyílt nagyvárad református árvaház céljaira ajánlották fel.²⁷ Viszont az árvaház fenntartójának, a Protestáns Jótékony Egyesületnek az iratai között fennmaradt 1927. évi titkári jelentésből biztosan tudjuk, hogy

„[...] tekintélyes jövedelemhez juttatta egyesületünket a Református Árvaházi Képes Naptár, amelynek kiadását évek óta tervezi Csernák Béla árvaatya, de csak a jelen évre [1927] valósította meg”.²⁸

A naptár tehát e lendületes terv ellenére sem jelent meg az 1925-ös és 1926-os évre.

Az addig is érzékelhető bizonytalanságok tovább gyűrűztek. Az *EIS* 1924. augusztus elején *Naptárunk* címmel értékelte a pillanatnyi helyzetet, és megoldást is kínált:

„A jövő évi [1925] naptár ügyében egy kis változás állott be. Három naptárra is volt kilátás kerületünkben, mert az általunk hirdetett naptár mellett Bede László máramarosszigeti lelkésztársunk és a lelkészegyesület is szándékozott kiadni. Így aztán könnyen megtörténhetett volna, hogy a jótékony cél segítése helyett mind-egyik ráfizetett volna. Ezért a három szerkesztőség a legszebb egyetértéssel abban

²⁶ Az előzményekről és az átvételről részletesebben ld. *EIS* IV. évf. 12. sz. (1924. jún. 14.), 1–3.

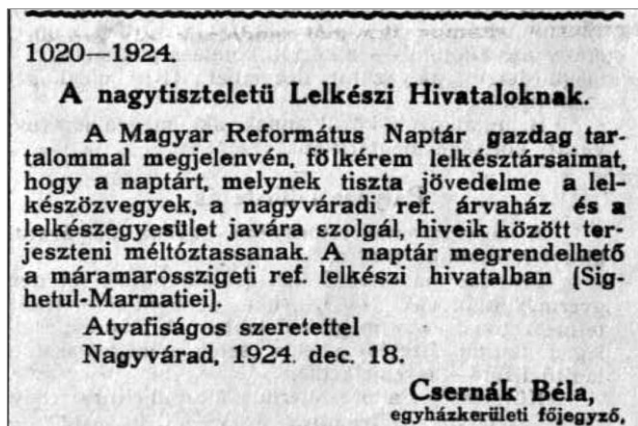
²⁷ *EIS* IV. évf. 12. sz. (1924. jún. 14.), 6. Ekkor az *EIS* szerkesztője Debreczeni István nagyszalontai lelkipásztor volt.

²⁸ KRE Levéltára IV. a/8., 4 doboz.

állapodott meg, hogy lemond a maga tervbe vett külön naptáráról, és közösen szerkesztenek egyet, amely így az erők egyesítésénél fogva tartalmasabb lesz, anyagilag is több eredményt biztosít és tiszta jövedelmét a lelkészözvegyek és árvák, a nagyváradi árvaház és a lelkészegyesület között osztják meg. A címe a lelkészegyesület kiadásában két éve [1923] megjelent Magyar Református Naptár lesz.”²⁹

A tervezett naptár testet öltött, és az ősz folyamán már a tartalmáról, a nyomtatás körülményeiről tudósítottak.³⁰ Az októberi híradás azt is érzékeltette, hogy a rövidesen megjelenő *Magyar Református Naptár az 1925. évre* a lelkészegyesület kiadásában eddig is megjelent naptárak (1922 – Kolozsvár, 1923 – Nagyvárad, 1924 – Marosvásárhely) negyedik kötetének, azaz évfolyamának tekintendő. Ez hétívnyi terjedelmű lesz, és Máramarosszigeten, a Hermes nyomdában fogják nyomtatni. A novemberi tudósítás már a tartalomra is kitért, a szerzők többek között Sulyok István, Kecskeméthy István, Szabolcska Mihály, Szombati-Szabó István, Kádár Géza, K. Tompa Arthur, Bodnár Gábor, Kürthy Károly, Zöld Mihály, Sárközy Lajos, Szaploneczay Bertalan, Krüzselyi Erzsébet stb. voltak, többségében immár királyhágómellékiek. A szerkesztőbizottság tagjai Bede László, Debreczeni István és Tarnóczi Lajos voltak, tehát valóban a máramarosszigeti, a lelkészegyesületi és a kerületi szándékok ötvözéséről volt szó. Ne feledjük, hogy a lelkészegyesület formailag ekkor Nagyváradon „székel”.

Az *Egyházi- és Iskolai Szemle* november végi száma immár a naptár tényleges megjelenését adta hírül, amely végül nyolcívves terjedelmű lett, és a „technikai aka-

dályok miatt kissé késve, de tartalmában és kivitelezésében a késedelemért bőséges kárpótlást nyújtva” jött ki a sajtó alól.³¹ Ára 15 lej volt, és egy következő felhívás szerint „minden igaz református ember tartozik megvásárolni, mivel a jövedelem egy része árvaházunk segélyezésére lesz fordítva”.³²

Körlevél

(*Református Híradó* – 1924. december)

²⁹ *EISz* IV. évf. 16. sz. (1924. aug. 9.), 3.

³⁰ *EISz* IV. évf. 19. sz. (1924. szept. 20.), 3. *EISz* IV. évf. 20. sz. (1924. okt. 4.), 4. és *EISz* IV. évf. 22. (1924. nov. 1.), 5.

³¹ *EISz* IV. évf. 24. sz. (1924. nov. 29.), 5.

³² *RH* IV. évf. 50. sz. (1924. dec. 13.), 3.

Karácsony előtt Csernák Béla egyházkerületi főjegyző körlevélben buzdította a lelkészi hivatalokat a naptár megrendelésére a máramarosszigeti református lelkészi hivataltól.³³

A Máramarosszigeten nyomtatott *Magyar Református Naptár az 1925. évre* című kiadványnak – hasonlóképpen az 1923. évihez – ma egyetlen példányát sem ismerjük, és a már említett bibliográfiákban, könyvtári katalógusokban sem szerepel.

A félreértés elkerülése végett jelezzük, hogy Kolozsvárott, a Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. sajtója alól ugyanezzel, azaz *Magyar Református Naptár az 1925. évre* címmel jelent meg első ízben, majd 1926-tól mindvégig *Erdélyi Magyar Református Naptár* címmel az Erdélyi Református Egyházkerület hivatalosnak tekintett kiadványa, 1925–1927 között *Az Út*, később pedig az egyházkerület iratterjesztésének kiadásában. Így 1925-ben a Romániai Református Egyházban két különböző helyen és kiadónál megjelent, ám azonos című kalendáriumot bön-gészthettek a lelkészek és híveik.

1926

Ebben az évben saját „központi” naptára nem volt a királyhágómellékieknek. 1925 októberében már kapható volt a váradoszi lelkészi hivatalban a Kolozsváron kiadott *Erdélyi Magyar Református Naptár az 1926. évre*,³⁴ a hó végén pedig már rendelhető volt a Szatmárnémetiben ismét megjelenő és az 1926. évre szóló *Protestáns Naptár* is, ez utóbbi példányonként 20 lejért.³⁵ Az RH-ban megjelent tudósítás szerint az 1926. évre két református naptár jelent meg a történelmi értelemben vett Erdélyben: a kolozsvári mellett az akkor induló *Szilágysági Református Naptár* is.³⁶

1927 és 1928

Már említettük a nagyváradi Protestáns Jótékony Egyesület és Csernák Béla váradi lelkész és főjegyző 1924-ben megfogant szándékát a *Református Árvaházi Naptár* kiadására. Az egyesület végül 1926 nyarán adta hírül a KRE összes lelkészi hivatalának, hogy az általa fenntartott árvaház költségeinek fedezésére egyházkerületi névtárat is tartalmazó naptárat fog kiadni *Református Árvaházi Képes Naptár* címmel. Ez utóbbi tény nyilvánvalóan sarkallta az egyházközségeket és egyházi hivatalokat a 25 lejért forgalomba helyezhető kalendárium megrendelésére (10% az árusítót illette). Sulyok István püspök határozott hangnemű körlevélben aján-

³³ Csernák Béla: Nagytiszteletű Lelkészi Hivataloknak (1020–1924). In: RH IV. évf. 51. sz. (1924. dec. 20.), 9.

³⁴ RH V. évf. 42. sz. (1925. okt. 17.), 3. RH V. évf. 44. sz. (1925. okt. 31.), 4.

³⁵ EIS V. évf. 23–24. sz. (1925. nov. 28.), 1.

³⁶ RH VI. évf. 1. sz. (1926. jan. 2.), 5.

lotta a naptár megvásárlását.³⁷ Augusztus derekán a rendelőívek java visszaért a kiadóhoz, amely jelezte, hogy csak annyi példányt nyomnak, amennyit előre megrendelnek, és biztosította az érdekelteket, hogy a naptár „külső kiállítása minden igényeknek meg fog felelni”, mert erre nézve „biztosíték Béres Károly presbyterünk jeles nyomdája”.³⁸ Az egyházi sajtó *Megjelent a Református Árvaházi Képes Naptár!* címmel adta hírül októberben a KRE minden lelkészének és hívének az 1927. évre szóló naptár/kalendárium megjelenését.³⁹ A *Református Árvaházi Képes Naptár* a későbbiekben a kerület hivatalos, belmissziói célú kiadványává lett.⁴⁰ Első évfolyamát még a Protestáns Jótékony Egyesület adta ki, ám az 1928. évitől kezdve az egyházkerületi iratterjesztés az erdélyi kerületi naptárakhoz hasonlóan. A legelső évfolyamát mintegy 4800 példányban nyomta a Béres-nyomda 92 000 lej teljes költséggel, ideértve a csomagolást és postázást is. Az eladásból és a reklámhirdetésekből valamivel több mint 130 000 lej folyt be, így az árvaázat gyevener lejjel sikerült támogatni.⁴¹

Kitekintés

Az erdélyi és a királyhágómelléki egyházkerület naptárügyei még két ízben is két időszakra találkoztak 1925 után. Az 1940 után Dél-Erdélybe szakadt részek közös kalendáriumot adtak ki *Református Naptár* címmel az 1942., 1943. és végül az 1944. évre.⁴² Ezeket Nagyenyeden szerkesztették és nyomtatták, de a Királyhágótól leszakadó Bánát-Szalontavidéki Egyházkerület névtárát is tartalmazták.

A *Református Árvaházi Képes Naptár* Nagyváradon 1949-ben jelent meg utoljára. A kezdetektől 1948-ig Csernák Béla szerkesztette, az utolsót már Arday Aladár püspök neve és az új politikai kurzus hangjegyeinek megjelenése fémjelezte. Az ekkor már Nagyvárad Református Egyházkerület névvel működő egyházrész főhatósága az 1949. december 14-én megtartott évi rendes közgyűlésén tárgyalta az államhatalom által ezt követően engedélyezett közös, kolozsvári–nagyváradai naptár ügyét, és kitért az erdélyiek hezitálására is.⁴³ És valóban, a két egyházkerületnek közös kalendáriumuk volt 1950–1955 között *Református Naptár* címmel: a legelső még Tótkés István, 1951-től viszont már a kétes emlékü Buthi Sándor szerkesztésében. 1956-tól az egyre osztályharcosabb tartalmú, a kommunista állam elvárásaihoz igazodó *Református Naptár* a nagyváradai kerület kizárólagos tulajdona lett.

³⁷ EIS_{VI} VI. évf. 16. sz. (1926. júl. 31.), 4–5.

³⁸ EIS_{VI} VI. évf. 17. sz. (1926. aug. 14.), 4.

³⁹ EIS_{VI} VI. évf. 21. sz. (1926. okt. 9.), 3–4.

⁴⁰ Digitalizált kötetekét ld. Református Árvaházi Képes Naptár 1927–1949. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=hir&id=1238> (2023. szept. 5.).

⁴¹ Csernák Béla: Református Árvaházi Képes Naptár. In: *RL I. évf. 5. sz. (1927. ápr. 15.)*, 5–6.

⁴² A „Romániai (-Erdélyi) Református Anyaszentegyház” kiadásában.

⁴³ KRE Levéltára I.c./3., 1 doboz (egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek).

Felhasznált irodalom

- Emődi András: *Az Egyházi és Iskolai Szemle (Nagyvárad) repertórium (1921–1926)*. Megjelenés előtt.
- Felhívás a lelkészegyesület tagjaihoz. In: *Református Szemle* 14. (1921/14–15), 150.
- Ferenczi Miklós: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1928 év. Pótlásokkal az 1919–1928. évekről*. Erdélyi Tudományos Füzetek 31. Különlenyomat az Erdélyi Irodalmi Szemle 1929. 3–4. füzetéből. Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár 1929.
- György Lajos: *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919–1924*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Cluj–Kolozsvár 1925.
- Monok István: *Magyar könyvtermelés Romániában 1919–1940. I. kötet. Könyvek és egyéb nyomtatványok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest 1997.
- Református Árvaházi Képes Naptár 1927–1949. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=hir&id=1238> (2023. szept. 5.).
- Református Híradó 1921–1944. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=hir&id=1241> (2023. szept. 5.).
- Reformátusok Lapja 1927–1941. In: *Királyhágómelléki Református Egyházkerület*. <https://www.krek.ro/index.php?old=lt-anyag&id=16> (2023. szept. 5.).
- Straub (Rácz) Etelka: A Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulása (1920–1939). In: Emődi András (szerk.): *KRE 100. Tanulmányok a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulásának századik évfordulójára*. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad 2021, 44–190.

Levéltári források

- A Protestáns Jótékony Egyesület iratai. KRE Levéltára IV. a/8., 4 doboz.
Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek. KRE Levéltára I.c./3., 1 doboz.

* * *

Church history claimed that the somewhat official yearbook of the Királyhágómellék Reformed Church District was first published in 1927, six years after the formation of the church body, in 1921. It was entitled *The Illustrated Calendar of Reformed Orphanages (Református Árvaházi Képes Naptár)*, and it was last published in 1949. However, a recent project of processing and digitalising contemporary press revealed new data on the publication of a yearbook both in 1923 and 1925. Despite both issues being printed in many thousands of copies, none of those calendars were preserved.

Keywords: Királyhágómellék Reformed Church District, yearbook, calendar.